

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Γ΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τετάρτη, 8 Μαΐου 2024

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α΄

Α1

α-6

β-1

γ-5

δ-4

ε-3

Α2

α. «Εθνικόν Κομιτάτον»: Μικρότερη απήχηση [από τους πεδινούς και τους ορεινούς στην Εθνοσυνέλευση 1862-1864] είχαν άλλοι πολιτικοί σχηματισμοί: Το Εθνικόν Κομιτάτον, υπό τον Επαμεινώνδα Δεληγιώργη, που υποστήριζε την ανάπτυξη του κοινοβουλευτισμού και τον εκσυγχρονισμό της χώρας, οικονομική ανάπτυξη και μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση και στο στρατό, πολιτισμική εξάπλωση στην Οθωμανική αυτοκρατορία. (σελ. 77)

β. «Συνθήκη των Σεβρών» (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1920): Τον Ιούλιο του 1920 υπογράφηκε η Συνθήκη των Σεβρών, που μεταξύ άλλων όριζε ότι η περιοχή της Σμύρνης θα βρισκόταν υπό ελληνική διοίκηση και κατοχή για πέντε χρόνια. Ύστερα από την περίοδο αυτή θα μπορούσαν οι κάτοικοι με δημοψήφισμα να αποφασίσουν την προσάρτηση της περιοχής στην Ελλάδα. Η Συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920) αποτέλεσε τη μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία της Ελλάδας και δικαίωσε την τολμηρή πολιτική του Βενιζέλου. Η μικρή Ελλάδα των παραμονών των Βαλκανικών πολέμων γίνεται με την υπογραφή της Συνθήκης «η Ελλάδα των δύο Ηπείρων και των πέντε Θαλασσών». Το όραμα της Μεγάλης Ιδέας φαίνεται να γίνεται απτή πραγματικότητα. (σελ. 144, 96)

γ. «**Ηνωμένη Αντιπολίτευσις**»: [Μετά την απόλυση του Βενιζέλου από τον πρίγκιπα Γεώργιο το 1901] τα πολιτικά πράγματα στην Κρήτη οδηγήθηκαν σε πλήρες αδιέξοδο και όλες οι προσπάθειες συνδιαλλαγής των αντίπαλων πολιτικών μερίδων ναυάγησαν. Γύρω από τον Βενιζέλο συνασπίστηκαν όσοι ήταν δυσαρεστημένοι από την αυταρχική πολιτική του Πρίγκιπα και σχηματίστηκε μια ισχυρότατη «**Ηνωμένη Αντιπολίτευσις**». Έμπιστοι συνεργάτες του Βενιζέλου ήταν ο Κ. Φούμης και ο Κ. Μάνος. Οι τρεις αυτοί αποτέλεσαν μια τριανδρία, που δεν δίστασε να προχωρήσει σε δυναμική αναμέτρηση με τον Πρίγκιπα. (σελ. 210)

B1

Το πρώτο εξάμηνο του 1911 ψηφίστηκαν από τη Βουλή 53 τροποποιήσεις μη θεμελιωδών διατάξεων του συντάγματος. Δεν έγιναν ριζικές αλλαγές, αλλά αντίθετα, ενισχύθηκε η θέση της μοναρχίας και επετράπη στον βασιλιά, παρά τη συνταγματική απαγόρευση, να συμμετάσχει στη διαδικασία της αναθεώρησης. Οι σπουδαιότερες τροποποιήσεις αφορούσαν τη διασφάλιση της διάκρισης των εξουσιών, το ασυμβίβαστο μεταξύ στρατιωτικής και δημοσιοϋπαλληλικής ιδιότητας αφ' ενός και βουλευτικού αξιώματος αφ' ετέρου, και τη μονιμότητα των δικαστικών και των δημοσίων υπαλλήλων.

Η κυβέρνηση Βενιζέλου ψήφισε επίσης 337 νέους νόμους, οι οποίοι εισήγαγαν μεταρρυθμίσεις που αφορούσαν όλο το φάσμα του δημόσιου και ιδιωτικού βίου: π.χ. διορισμός δημοσίων υπαλλήλων με δημόσιους διαγωνισμούς, καθιέρωση κανονισμών εργασίας σε βιοτεχνίες και βιομηχανίες, διανομή γης στη Θεσσαλία, αναδιοργάνωση της τοπικής αυτοδιοίκησης, βελτίωση της διαδικασίας απονομής της δικαιοσύνης, αναθεώρηση του κανονισμού της Βουλής με σκοπό να διαθέτουν οι υπουργοί περισσότερο χρόνο για κοινοβουλευτικές συζητήσεις κ.λπ. (σελ. 90-91)

B2

Η έκρηξη και η ταχύτατη επέκταση της επανάστασης (του Θερίσου) καταθρούβησε, όπως ήταν φυσικό, όχι μόνο τον Πρίγκιπα και το περιβάλλον του, αλλά και την ελληνική κυβέρνηση και τις Προστάτιδες Δυνάμεις. Ο Πρίγκιπας προχώρησε στη λήψη σπασμωδικών μέτρων. Με αυστηρή προειδοποίηση έδινε στους επαναστάτες προθεσμία 36 ωρών, να καταθέσουν τα όπλα. Όταν η προθεσμία αυτή παρήλθε, κήρυξε, με τη συγκατάθεση των Μεγάλων Δυνάμεων, το στρατιωτικό νόμο σε όλη την Κρήτη. Η Κρητική Βουλή, που ενεργούσε κατά τις εντολές του αρμοστειακού περιβάλλοντος, αφού δεν υπήρχε αντιπολίτευση, ψήφισε το νόμο «Περί ιδρύσεως σώματος δημοφρουρών», οι οποίοι θα στήριζαν την έννομη τάξη. Αυτούς τους αποκαλούσαν οι επαναστάτες «ροπαλοφόρους». Στην Κρήτη υπήρχαν πια δύο κυβερνήσεις, του Αρμοστή στα Χανιά και των επαναστατών στο Θέρισο. Η διάσπαση ήταν πλήρης και η απειλή εμφύλιου πολέμου ήταν πλέον ορατή.

Το βασιλικό περιβάλλον στην Αθήνα ανησυχούσε για τις εξελίξεις στην Κρήτη και πίεζε την ελληνική κυβέρνηση να καταδικάσει το κίνημα του Θερίσου. Ο πρωθυπουργός Δηλιγιάννης κάλεσε στις 12 Μαρτίου τους αντιπροσώπους του

αθηναϊκού τύπου και προέβη σε σκληρές δηλώσεις κατά του Βενιζέλου και των συνεργατών του. Εντούτοις, το κίνημα έβρισκε θετική ανταπόκριση στο κοινό αίσθημα και οι περισσότερες αθηναϊκές εφημερίδες το υποστήριζαν ανοιχτά. (σελ. 212-213)

ΟΜΑΔΑ Β΄

ΘΕΜΑ Γ1

[(α) σελ. 26-27, Το πιστωτικό σύστημα ... κοινωνικών ομάδων, (β) σελ. 35-37, Η αλλαγή των ρυθμών ανάπτυξης ... ολοκληρωθούν]

Με την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, το θέμα της δημιουργίας κεντρικής τράπεζας, αλλά και τραπεζικού συστήματος αντάξιου εκείνων που λειτουργούσαν στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, αποτέλεσε κεντρικό σημείο στους κυβερνητικούς σχεδιασμούς. Η ίδρυση τραπεζικών ιδρυμάτων δεν θα εξυπηρετούσε μόνο τις κυβερνητικές ανάγκες, τη διαχείριση του κρατικού δανεισμού, την έκδοση χαρτονομίσματος κ.λπ., αλλά θα έδινε λύση στο χρόνιο πρόβλημα των πιστωτικών αναγκών της οικονομίας. Θα εξασφάλιζε δηλαδή στις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες τα απαραίτητα κεφάλαια με όρους οργανωμένης αγοράς και όχι τοκογλυφίας.

(α) Το πιστωτικό σύστημα της χώρας βρισκόταν πραγματικά, κατά τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας, σε πρωτόγονη κατάσταση. Ήταν συνδεδεμένο με το εμπόριο των αγροτικών προϊόντων και ιδιαίτερα με τις εξαγωγές της σταφίδας. Οι έμποροι λειτουργούσαν και ως πιστωτές, με τοκογλυφικές διαθέσεις και όρους. **Όπως επιβεβαιώνεται από τις πληροφορίες του δευτερογενούς παραθέματος αντλημένο από την «Ιστορία του Ελληνικού κράτους (1830-1920)» πράγματι πρόκειται για μια συνηθισμένη πρακτική. Ωστόσο ο δανεισμός κατευθυνόταν, ως επί το πλείστον, προς τους παραγωγούς που συχνά δεν διέθεταν χρήματα για την αγορά εργαλείων και σπόρων, ώστε να καλλιεργήσουν και να παράξουν προϊόντα και ταυτόχρονα για να καλύψουν τις βιοτικές ανάγκες της οικογένειάς τους.** Αυτό δημιουργούσε προϋποθέσεις εκμετάλλευσης, καθώς ουσιαστικά επρόκειτο για έναν τρόπο προαγοράς της επικείμενης παραγωγής, αφού **οι έμποροι προαγόραζαν την παραγωγή ή ένα τμήμα της παραγωγής των καλλιεργητών που περίσσευε με δυσμενείς για τον παραγωγό όρους, καθώς ο έμπορος διαπραγματευόταν πάντοτε από θέση ισχύος.** Σύμφωνα με τον Κ. Τσουκαλά, μέσα από αυτόν τον αθέμιτο τρόπο κέρδους οι έμποροι-τοκογλύφοι εξασφάλιζαν τεράστια κέρδη κυριαρχώντας στην ύπαιθρο. Την ίδια στιγμή άλλοι κλάδοι της παραγωγής στερούσαν των απαραίτητων για την ανάπτυξή τους πιστώσεων, και έτσι περιορίζονταν οι επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Η κατάσταση αυτή ήταν αντίθετη με τις προθέσεις και τις πολιτικές του κράτους και αποθάρρυνε τα ελληνικά κεφάλαια του εξωτερικού. Οι προσπάθειες για την άρση όλων αυτών των εμποδίων υπήρξαν έντονες και προέρχονταν από πολλές πλευρές. Δεν απέβλεπαν τόσο στην εξάλειψη της τοκογλυφίας, καθώς η τοκογλυφία, όπως αναφέρει ο Κ. Τσουκαλάς, κυριαρχούσε

με την ανοχή του κράτους και με τη στήριξη της δικαιοσύνης η οποία δεν έθετε όρια στον υψηλό τόκο, όσο στην παράλληλη δημιουργία ενός πιο σύγχρονου πιστωτικού συστήματος, ικανού να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα ειδικών κοινωνικών ομάδων.

(β) Η αλλαγή των ρυθμών ανάπτυξης από τη δεκαετία του 1860 και μετά, οδήγησε αναγκαστικά σε νέο δανεισμό. Οι περιορισμένοι πόροι της χώρας, σε συνδυασμό με τα έκτακτα έξοδα που επέβαλαν οι διαρκείς εθνικές κρίσεις, καθιστούσαν αδύνατη την εξοικονόμηση κεφαλαίων για δημόσιες επενδύσεις. Ο εξωτερικός δανεισμός διογκώθηκε κατά τη δεκαετία του 1880, όπου η Ελλάδα έλαβε 120.000.000, συμπεριλαμβανομένων και των 60.000.000 φράγκων που αναφέρει ο Κωστής Κώστας στο δευτερογενές παράθεμά του «Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας» και μέσα σε λίγα μόλις χρόνια, όπως προκύπτει από τον πίνακα, η χώρα βρέθηκε να οφείλει ποσά πολλαπλάσια του ετήσιου προϋπολογισμού της.

Η χρήση των προϊόντων των δανείων εκείνης της περιόδου βεβαιώνει τα αδιέξοδα αυτής της πολιτικής. Το μεγαλύτερο μέρος των δανείων αυτών χρησίμευσε για την κάλυψη των τρεχόντων ελλειμμάτων των εθνικών προϋπολογισμών (για την πληρωμή τόκων και χρεολυσίων καταβλήθηκαν 389.157.318 φράγκα), καθώς και των δαπανών των στρατιωτικών κινητοποιήσεων (του 1877-1880 και του 1885-1886) και των εξοπλισμών (26.000.000 δραχμές από τα δάνεια χρησιμοποιήθηκαν για τη ναυπήγηση τριών θωρηκτών και για άλλες πολεμικές προμήθειες 100.000.000 φράγκα το 1889). Επίσης μεγάλα ποσά διατέθηκαν για την αποπληρωμή παλαιότερων δανείων και προκαταβολών (121.700.000 φράγκα). Μικρό μέρος απέμενε για παραγωγικές επενδύσεις και δημόσια έργα για τα οποία καταβλήθηκαν 120.000.000 φράγκα, ποσό όμως απαραίτητο, χωρίς το οποίο τα έργα αυτά δεν θα μπορούσαν να ολοκληρωθούν. Το 1890-1891 η Ελλάδα έλαβε το ποσό των 60.000.000 για την κατασκευή του σιδηροδρομικού δικτύου και το επόμενο έτος έλαβε 20.000.000 για την κατασκευή οδικού δικτύου. Τα τρία τελευταία αυτά χρόνια είναι σημαντική η υστέρηση εσόδων σε σχέση με το υπέρογκο συνολικό χρέος των 818.500.000 που οδήγησε την Ελλάδα το 1893 σε αδυναμία να εξυπηρετήσει τα τοκοχρεολύσια των εξωτερικών της δανείων και ζήτησε επαναδιαπραγμάτευση του δημόσιου χρέους της.

ΘΕΜΑ Δ1

[(α) σελ. 161, «Στις 10 Ιουνίου 1930 ... στο έδαφος του άλλου κράτους» / (β) σελ. 161-162, «Οι μεταγενέστερες εξελίξεις ... εκλογές του 1932 και του 1933» και σελ. 163-165, «Οι περισσότεροι πρόσφυγες... ευαγή ιδρύματα»]

Μετά την υπογραφή της Σύμβασης ανταλλαγής πληθυσμών και της Συνθήκης ειρήνης της Λοζάνης, οι σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία δοκιμάζονταν κατά διαστήματα από εντάσεις. Ύστερα από διαπραγματεύσεις, τον Ιούνιο του 1925

υπογράφηκε η Σύμβαση της Άγκυρας και το Δεκέμβριο του 1926 η Συμφωνία των Αθηνών. Αυτές ρύθμιζαν τα επίμαχα θέματα, όμως δεν εφαρμόστηκαν ποτέ. Τον Αύγουστο του 1928 το κόμμα των Φιλελευθέρων κέρδισε τις εκλογές και σχεδόν αμέσως η νέα κυβέρνηση ξεκίνησε διαπραγματεύσεις που κράτησαν δύο χρόνια. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος επιθυμούσε τη διευθέτηση των οικονομικών διαφορών και την αναγνώριση του εδαφικού καθεστώτος μεταξύ των δύο χωρών. Όμως, σε κάθε προσπάθεια προσέγγισης με την Τουρκία, εμπόδιο στεκόταν η έντονα αρνητική στάση των προσφύγων.

(α) Στις 10 Ιουνίου 1930 υπογράφηκε η Συμφωνία της Άγκυρας που αποτελούσε το οικονομικό σύμφωνο μεταξύ των δύο χωρών **καθώς και το πρώτο βήμα συμφιλίωσής τους**. Τα κυριότερα σημεία του ήταν τα εξής:

Αρχικά, ρύθμισε το ζήτημα των Ελλήνων ορθοδόξων της Κωνσταντινούπολης και των μουσουλμάνων της Θράκης, καθώς και των «φυγάδων». Ακόμη, όριζε ότι οι ανταλλάξιμες μουσουλμανικές περιουσίες στην Ελλάδα και οι ελληνικές στην Τουρκία περιέρχονταν στην κυριότητα του Ελληνικού και Τουρκικού Δημοσίου, αντίστοιχα ενώ προέβλεπε αμοιβαία απόσβεση των οικονομικών υποχρεώσεων μεταξύ των δύο χωρών. **Πιο συγκεκριμένα, με βάση το απόσπασμα από την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» η ελληνική πλευρά όφειλε να καταβάλει χρεωστικό υπόλοιπο, περίπου 400.000 λιρών Αγγλίας, σε αντιστάθμισμα της υποχρέωσης της τουρκικής πλευράς να αποδώσει στους Έλληνες τα καταπατημένα κτήματά τους στην Κωνσταντινούπολη. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Γρ. Δαφνή, εάν ο Βενιζέλος δεν αναλάμβανε την ευθύνη της οριστικής εκκαθάρισης των οικονομικών διαφορών, οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας θα χειροτέρευαν και η προσφυγή σε εξοπλισμούς δε θα μπορούσε να αποφευχθεί.**

Η συμφωνία ολοκληρώθηκε στις 30 Οκτωβρίου του 1930, όταν, όπως επιβεβαιώνει και η «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», ο Ελευθέριος Βενιζέλος υπέγραψε στην Άγκυρα το Σύμφωνο φιλίας, ουδετερότητας και διαιτησίας, το οποίο απαγόρευε τη συμμετοχή σε οικονομικό ή πολιτικό συνασπισμό που θα στρεφόταν εναντίον της μίας ή της άλλης χώρας. Το ταξίδι του Έλληνα πρωθυπουργού για την υπογραφή της συγκεκριμένης συμφωνίας αποτέλεσε το επιστέγασμα της συνεννόησης των δύο χωρών, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Γ. Δαφνής. Τη Συμφωνία συνόδευε το Πρωτόκολλο για τον περιορισμό των ναυτικών εξοπλισμών, που προέβλεπε την ενημέρωση των κυβερνήσεων των δύο χωρών για κάθε παραγγελία ναυτικής μονάδας προς αποφυγήν του ανταγωνισμού καθώς και η Σύμβαση εμπορίου, εγκατάστασης και ναυτιλίας. Με την τελευταία αυτή σύμβαση δόθηκε η δυνατότητα στους υπηκόους του καθενός από τα δύο κράτη να ταξιδεύουν ή να εγκαθίστανται (με κάποιους περιορισμούς) στο έδαφος του άλλου κράτους.

(β) Οι μεταγενέστερες εξελίξεις έδειξαν ότι οι προσδοκίες από τη λύση που δόθηκε σε κάποια ζητήματα με τις ελληνοτουρκικές συμφωνίες του 1930 διαψεύστηκαν. Βέβαια, για ένα μεγάλο διάστημα δεν σημειώθηκαν τριβές μεταξύ των δύο κρατών και δεν αμφισβητήθηκαν τα μεταξύ τους σύνορα. Αυτό ήταν και η βασική επιδίωξη του Έλληνα πρωθυπουργού. **Μάλιστα, οι παραπάνω συμφωνίες**

συνέβαλαν στην επίλυση των οικονομικών ζητημάτων και στην πολιτική συνεννόηση μεταξύ των δύο χωρών. Ωστόσο, η Συμφωνία της Άγκυρας βασιζόταν στον συμψηφισμό των ανταλλάξιμων, ελληνικών και μουσουλμανικών περιουσιών αλλά και των μη ανταλλάξιμων, ο οποίος προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων ανάμεσα στους πρόσφυγες. Με τη συμφωνία αυτή η κατά πολύ μεγαλύτερη περιουσία των ανταλλάξιμων Ελλήνων ορθοδόξων της Τουρκίας εξισώθηκε με την αντίστοιχη περιουσία των μουσουλμάνων της Ελλάδας, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τη δεύτερη πηγή στην οποία καθίσταται σαφές πως η τουρκική πλευρά ωφελήθηκε περισσότερο. Όπως επισημαίνει η Ιφιγένεια Αναστασιάδου, οι πρόσφυγες αντέδρασαν έντονα μέσω των σωματείων τους και προέβησαν σε ψηφίσματα και ανακοινώσεις. Πολλά ψηφίσματα που απαιτούσαν την ακύρωση των συμβάσεων και την εκ νέου ρύθμιση του προσφυγικού ζητήματος πάνω σε νέες βάσεις εστάλησαν τόσο στο Βενιζέλο όσο και στον τότε πρωθυπουργό της Τουρκίας. Οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας εντάθηκαν προς τα τέλη Οκτωβρίου του 1930, πριν αναχωρήσει για την Άγκυρα ο Έλληνας πρωθυπουργός. Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την παρακράτηση του 25% της προκαταβολής της αποζημίωσης από την Εθνική Τράπεζα και της άρνησης διακανονισμού των προσφυγικών χρεών, απομάκρυναν τμήμα του προσφυγικού κόσμου από την εκλογική βάση του κόμματος των Φιλελευθέρων και συνέβαλαν στην ήττα του στις εκλογές του 1932 και του 1933.

Παράλληλα, οι περισσότεροι πρόσφυγες, ψυχικά τραυματισμένοι και με το άγχος πρώτα της επιβίωσης και αργότερα της βελτίωσης της ζωής τους, εξέφραζαν συχνά παράπονα για την αντιμετώπιση του κράτους, αλλά και των γηγενών κατοίκων του. Κατηγορούσαν το ελληνικό κράτος ότι με την υπογραφή της Σύμβασης ανταλλαγής της Λοζάνης και του ελληνοτουρκικού Συμφώνου του 1930 παραβίασε βασικά δικαιώματά τους· ότι αποζημιώθηκαν μόνο κατά ένα μέρος για την περιουσία που εγκατέλειψαν στις πατρίδες τους· ότι, τέλος, η ανταλλάξιμη περιουσία δεν περιήλθε πάντοτε σε αυτούς. Πράγματι, παρά την ύπαρξη νόμων (ήδη πριν από το 1922) που απαγόρευαν τη μεταβίβαση της μουσουλμανικής ακίνητης ιδιοκτησίας, η έλλειψη κτηματολογίου, η ανυπαρξία, σε πολλές περιπτώσεις, τίτλων ιδιοκτησίας και η δυσκολία στην οριοθέτηση ή την περίφραξή της, συνέβαλαν στο να περιέλθουν τέτοιες εκτάσεις σε ντόπιους. Αλλά και το ίδιο το κράτος κάποιες φορές παραχώρησε ανταλλάξιμη περιουσία σε γηγενείς ακτήμονες ή σε ευαγή ιδρύματα.